

Rodenbach en België.

Een niet-gepubliceerde tekst van Albrecht Rodenbach

Lieve GEVERS

Sinds het ontstaan van een anti-Belgische stroming in de Vlaamse Beweging tijdens de Eerste Wereldoorlog en daarna werd door velen in de werken van Albrecht Rodenbach (1856-1880) ijverig gezocht naar kritiek op de Belgische staat. Die kritiek werd dan gebruikt als legitimering voor de eigen anti-Belgische opstelling. Dat gebruik bestaat vandaag nog, zoals bv. blijkt uit het editoriaal van nummer 6 van de *AKVS-Schriften* (maart 1983) of uit het nawoord bij de in 1980 door M. de Bruyne en mijzelf geschreven *Kroniek van Albrecht Rodenbach*¹. De bekende verzen

„Nog leeft wel't apenras van wie uw stemme tegenmorden.
Nog leeft die zelfde domkop van een Staat, en *iem* leeft
een bisschop die ons banvloekt als hij slecht genoennaemd heeft”.

met vooral de slotzin :

„ofwel eens springt het boelken van 't jaar '30 naar de maan”².

zijn zelfs op postkaarten afgedrukt en prijken dus wellicht aan muren van Vlaamse studeerkamers, als een wens of een profetie van de geëerde studentenleider.

Nochtans heeft al in 1956 L. Wils in een nog steeds actueel artikel, *Rodenbachs plaats in de ontwikkeling van de Vlaamse gedachte*, de juiste historische context en dus ook de noodzakelijke relativering van Rodenbachs anti-Belgische uitlatingen aangegeven³. Hij stelde daarin dat Rodenbachs nationaal bewustzijn aanvankelijk tweeledig was, Vlaams en Belgisch, en dat „de tweede geleding niet werd aangetast door nationale grieven tegen de staat”. Wel stond hij „afkerig tegenover de staat en de politiek, als ultramontaans westvlaamsgezinde in de steeds ondraaglijker wordende tegenstelling van de jaren 1870”. Na zijn aankomst in Leuven en vooral vanaf 1877-78, toen hij

1. *De Rodenbach der Studentenbonden*, Nawoord door M. WILDIERS; — M. DE BRUYNE, L. GEVERS, *Kroniek van Albrecht Rodenbach*, p. 283-286.

2. *Op het album van wijlend Jongvrouw Pauline Willems, J.F. Willems' dochter*, — F. BAUR, *Albrecht Rodenbach, Verzamelde werken*, dl. II, p. 123.

3. L. WILS, *Rodenbachs plaats in de ontwikkeling van de Vlaamse gedachte*, — *Kultuurleven*, 23e jaargang, 3, maart-april 1956, p. 181-197.

er zijn tweede jaar doorbracht, begon hij meer los te groeien van zijn Westvlaamse achtergrond, groeide bij hem een zwak Nederlands bewustzijn en ontdekte hij de politiek en de staat, waarbij hij echter — anders dan andere flaminganten — de staat niet aanzag als een „te veroveren werktuig voor de Vlaamse heropstanding”, maar enkel als „de macht die (nog) in vijandige handen was” en waarvan dus niet veel te verwachten viel.

Door de publikatie van een tot nog toe onuitgegeven tekst uit Rodenbachs notitieboek *Wahrheit und Dichtung* willen we een bijkomend licht werpen op de houding van Rodenbach tegenover België. Het opstel moet geschreven zijn omstreeks juni 1877. Het toont aan dat Rodenbach al vanaf zijn eerste academiejaar, vroeger dus dan Wils op basis van het hem beschikbare materiaal kon vermoeden, duidelijke opvattingen had over de staat en België. De tekst kreeg als titel mee „Blik in het verleden, blik in de toekomst”, maar nadien schreef Rodenbach er tussen haakjes de meer inhoudelijke (en uitdagende) titel boven: „of: België heeft den kanker”⁴. Blijkens een door Rodenbach toegevoegde opmerking maakte hij de notitie „na lezing van eenen brief door eenen Belg naar den Univers⁵ geschreven”.

Blik in het verleden, blik in de toekomst of: België heeft den kanker

Wat is eigenlijk de omwenteling van 1830 geweest? Was de dwang zoo groot dat hij opstand wettigde? Was het inderdaad onder andere omreden des godsdienst? Wrocht de eerw. H. De Foere tegen het bestier ten voordeele des godsdienst of ten voordeele van zijn spellingstelsel? Was de omwenteling het werk niet van Walen en Brusselaars, door binnengedrongen franschmans opgestoot, en van verbasterde al den eenen kant, al den anderen kant misleide, blinde, bedrogene Vlamingen? Was het inderdaad beter, moest het inderdaad zoo verre komen, omreden van wezen en omstandigheden, dat het schoon koningrijk der Nederlanden spleet? In alle gevalle, België is een aardig ding geworden. In alle menschelijk werk schuilt een kern van verderf, die schiet en ontwikkelt, en wiens volgroeiheid verderf en val te wege brengt: zoo was het met de groote, machtige, wel gesteunde en gezetene keizerrijken. Het is der geschiedenis wet dat

4. *Wahrheit und Dichtung*, nr. 269; Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven, Antwerpen, R 506 H. Blijkens de plaats die de nota in *Wahrheit und Dichtung* inneemt, werd ze gemaakt in het eerste academiejaar van Rodenbach (1876-1877). Omdat er sprake is van „de kieswet” van juni 1877, vermoeden we dat ze omstreeks die tijd geschreven werd.

5. *L'Univers* was een belangrijke katholieke krant van Frankrijk, onder hoofdredacteurschap van Louis Veuillot, de leidinggevende figuur in het Franse ultramontanisme.

het alzoo gebeure. Ja, maar toch kan een volk het lange houden, en, wordt het ontwikkelen des kwaden deels tegengehouden, eeuwen en eeuwen leven. Maar alswaener een land nog maar eene halve eeuw bestaat en dat het kwade deel reeds opentlijk werkt, en, verre van bevochten te zijn, dagelijks ontwikkelt en verder en verder verwoestingen aangaat, op hoeveel jaren bestaans mag men rekenen? Nu, eenen oogslag op Belgie. Wat er ook van de omwenteling van 1830 zij, derwijze geschiedde en lukte zij: alle gezindheden enz. onder de Belgen gaven malkeer de hand, Katholijken en Liberalen, Walen en Vlamingen, en ziende dat het onmogelijk was eene wet op te stellen steunende op een grondgedacht, dat elkendeen aanstond, kwamen zij overeen elkeen zijn gedacht te laten en eene grondwet te maken die elkendeen in zijn wezens en gedacht liet en niemand en stoorde. Zulks was het eenigste middel, ingezien tijd en omstandigheid: zoo wierd onze grondwet geboren, op het liberaal gedacht gegroeid en viertakkig schietende om te wijzen naar de vier constitutionele vrijheden. Nu, hoe moesten de zaken voortgaan, opdat alles welging. Van twee een, ofwel eene gezindheid moest zoodanig ontwikkelen dat zij bijna het heele land besloot, en dan in haren zin de grondwet opstellen, oftewel de overeenkomst moest blijven en het volk voortontwikkelen in het stiptelijk onderhouden der vereenigingsvoorwaarden. Zou men zelfs niet mogen zeggen, alles wel ingezien, dat, eene der samengezwooren gezindheden aan haar woord en plicht te kort blijvende, de andere met vol recht de aangegane overeenkomst als voortaan nietig mogen aanzien? En wat is er gebeurd?

Voor wat Katholijk en Liberaal aangaat, aanstonds, van in den beginne, zijn de logien aan het werk gevallen, en hebben, tegen de grondwet, tegen het gegeven en wederlings gezworen woord, het katholijk zijn beginnen bevechten, eerst verdoken, van langs om meer in het openbare. Alle middels zijn goed geweest. Van niemand verdacht, ongekend zelve, altijd met een zeker en welbepaald doel werkende en voorbesprokene en voorbereide middels, en dat in den donkeren, met beraad en overleg, de logien hebben schrikkelijk zeere en zeker gewrocht. Geholpen ten anderen door den franschen geest en de aloverheerschende fransche gedachten, geholpen door de menigvuldige broeders uit Vrankrijk die, na Belgie van Holland te hebben gescheiden, er hunne fortuin zochten ... en vonden ook. Dat kwaad zette voort lijk een kanker. De fransche Logieklied is eenen tijd alles, alles meester geweest, en zij hebben dan nog zeerder gewrocht, en had ons land het Katholijk land niet geweest, het moeilijk bekeerde land, ja, maar het taaie land, taai in zijne overtuiging en geloove, het land waarvan S. Franciscus Xaverius zei: Da mihi Belgas, belovende dan de wereld Christus te winnen, hadde het dat land niet geweest, uitgestorven ware de godsdienst. Het land ware van zijnen kanker gestorven. Het en is niet gestorven, maar schrikkelijk verwoest, en ... zal het blijven leven? Trouwens het grondgedacht zijner grondwet is reeds lange plechtig, in het openbare geloochend geweest en wordt dagelijks

meer en meer bevochten. De logien hadden eene wet doen stemmen, die voor doel en uitwerksel had de christene liefdadigheid haar werk zooveel mogelijk te beletten. In 1857 wordt er eene wet gestemd die der Christene liefdadigheid iets wederwinnen doet⁶. Aanstonds gaat het bevel der middenlogie rond, en op een zekeren dag huilt het opgestookte grauw te Brussel in de straten. Zoo gaat het in al de groote steden: het huilen en schreeuwen van eenige benden opgemaakte lieden doet de minderheid over de meerderheid zegepralen. 's Anderdags zei de oude H. de Gerlache⁷: „1830 heeft uit”. Het grondgedacht van België's grondwet was miskend. De logiebladen dorsten dan schrijven: zoo zal het iederen keer gaan. Door bedrog dat kan bewezen worden behield de logieklik het gezag, tot dat ze in 1871 (?) tuimelde⁸. Gelijk men gezeid had, men begon opnieuw, en in 1871, beging de koning eene schandelijke lafhartigheid, — opgemaakt door deze die hem omringen — en vroegt den Katholijken Ministers hunne portef. af, om het roepen en tieren eener opgestookte bende⁹. Dan kwam het Ministerie Malou. Veel te toegevend handelt het met de logieklik, en toch werkt deze als razend. Men peize slechts op Oostacker, Brussel, Luik, en Antwerpen. De Geuzen te Gent. De Geuzen te Antwerpen. „A bas Malou” enz. De kiezing van Antwerpen¹⁰. De Kieswet¹¹. De farce van La Mulette de Portici te Antwerpen, och arme!

6. Allusie op de tribulaties rond de zgn. „kloosterwet”, waarbij het laatste unionistische kabinet o.l.v. de katholiek P. de Decker voor het straatruoer capituleerde. Van 1857 tot 1870 werd het land bestuurd door homogeen-liberale kabinetten.

7. Etienne de Gerlache (1785-1871). Katholiek politicus. Hij was voorzitter geweest van het Nationaal Congres en van de Katholieke Congressen te Mechelen. Zie over zijn „gematigd ultramontanisme”: K. VAN ISACKER, *Werkelijk en wettelijk land*, p. 64-66.

8. Terecht zet Rodenbach een vraagteken bij het jaartal 1871. De liberalen werden al een jaar eerder, in 1870, ten val gebracht.

9. De gebeurtenissen die Rodenbach hier beschrijft en waarvan hij zich het precieze jaartal niet kan herinneren, vonden plaats in 1871. Leopold II had toen zelf het antiklerikale straatruoer uitgelokt en geweigerd het leger in te schakelen om het te onderdrukken. Zo kon hij de katholieke regering d'Anethan ontslaan onder het voorwendsel dat zij er niet in geslaagd was de orde te handhaven. Door deze strategische zet kon de koning zich ontdoen van twee „lastige” ministers, de meetingist V. Jacobs en P. Cornesse, verkozene van een onafhankelijke lijst van Verviers. Van 1871 tot 1878 werd het land bestuurd door het zwakkere katholieke kabinet de Theux-Malou; L. WILS, *De politieke ontwikkeling in België 1870-1914*, - *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, dl. XIII, Bussum, 1978, p. 166-169.

10. In 1875 waren in Oostacker, Brussel, Luik en Antwerpen bedevaarten en processies gestoord of uiteengeslagen door antiklerikale tegenbetogers; in 1876 waren grootse liberale manifestaties ingericht te Gent en te Antwerpen. Bij de wetgevende verkiezingen te Antwerpen van 13 juni 1876 werden de liberalen tegen de algemene verwachting in verslagen: zij ontketenden heftige straatincidenten over het hele land en deden een verwoede aanval in het parlement; K. VAN ISACKER, *o.c.*, p. 177-181; 276.

11. Namelijk de wet van 9 juli 1877, die overheidspressie bij verkiezingen onmogelijk maakte en een belangrijke stap betekende naar de volstrekte geheimhouding. Er was een heftige parlementaire bespreking aan voorafgegaan, waarbij de linkerzijde wettelijke bescherming eiste tegen de gewetensdruk van de kerk bij de verkiezingen: CH. WOESTE, *Mémoires, 1859-1894*, p. 133-138; L. WILS, *De politieke ...*, p. 176; R. VAN EENOO, *De evolutie van de kieswetgeving in België van 1830 tot 1919*; - *Tijdschrift voor geschiedenis*, 92e jaargang, 3, 1979, p. 342-343.

Hoe lange kan zulk een land leven ?

Tafereel van Brussel.

Hoelange kan zulk een land leven ?

Vlamingen en Walen. Nooit vrede. Wat was er te doen, wat heeft men gedaan ? Rogier¹² (franschman en zijne politijk). De Vlaamsche beweging. Tegenwoordige staat. Haat tusschen Vl. en W. De Geuzen daarin. De rolle der fransche dagbladen door franschmans opgesteld. Infâme, infâme, o très infâme.

Wat is men ? Waar gaat men naartoe ?

Ja, in der waarheid, de kanker is te verre gekomen en België is ... vort¹³ enz.

*
*

Komt Rodenbach in dit stuk naar voren als een anti-Belgische flamingant of als een ultramontaan die de grondwet verwerpt ? Noch als het een, noch als het ander. Na enkele overwegingen waarin hij de onvermijdelijkheid van de omwenteling in vraag stelt, gaat hij over tot de kern van de zaak : België wordt aanvaard nu het er is, maar het is helaas een ziek land. Niet omdat het in beginsel slecht zou zijn, neen, de grondwet was goed, „het eenigste middel ingezien tijd en omstandigheden”, maar wel omdat het eerlijk vergelijk dat door de grondwet was bezegeld, steeds meer aangetast en ondermijnd werd door de verfransende vrijmetselarij. Rodenbach zag de goede gang van zaken in België dus verstoord door de antigodsdienstige agitatie van de „Fransche logieklied”, die zich niet stoorde aan de grondwet, daardoor de vrijheid in gevaar bracht, de eensgezindheid onder alle Belgen aantastte en Walen en Vlamingen tegen elkaar opzette. De loge was de kanker in België, „en had ons land *het* Katholijk land niet geweest ... het ... ware van zijnen kanker gestorven”.

Ruim een half jaar later, in februari 1878, hield Rodenbach voor de Studentenafdeling van het Davidsfonds een uitgebreide voordracht over *De vaderlandsche* (op de uitnodiging schreef hij *Belgsche*) *letterkunde door de eeuwen heen*. Hij liet daarin opnieuw enige treurnis blijken over het mislukken van het Verenigd Koninkrijk en beschreef in volgende sarcastische bewoordingen de Belgische omwenteling :

„Op eenen zekeren dag donderde het kanon te Brussel, een leger Franschmans en Walen beschoot eenige dagen lang eene Hollandsche schare van

12. Charles Rogier (1800-1885). Liberaal politicus. 1830-1831 : lid van het Voorlopig Bewind ; 1831-1832 en 1834-1840 : gouverneur van Antwerpen ; 1832-1834, 1840-1841, 1847-1852, 1857-1868 : verscheidene ministerportefeuilles.

13. Westvlaams voor „verrot”.

bachten de boomen van het Park of Warande, en als zij het eindelijk opgaven, plantte men ter eeuwige gedenkenisse dier roemrijke zege eenen boom dien men den boom van vrij dom (Vrijdom) hiet, men zong te Brussel op dat schoon musiek dat gij allen kent

La mitraille a brisé l'orange

Sur l'arbre de la liberté,

en s' anderdags vernam het volk door de gazetten dat het vrij was''.

Daarop volgde dan een uitval tegen de politiek van minister Rogier, „gebo-
ren franschman, omwentelaar in 1830'', die tot doel had „het Germaansch
deel van België, de meerderheid (te) ontaarden'' en „onze nationaliteit
(te) vermoorden''. Onder leiding van Willems, Conscience, „de Belgische
romantische schole'', was het ontwakend Vlaanderen in verzet gekomen
tegen de vernedering en was de Vlaamse Beweging ontstaan¹⁴.

In zijn derde academiejaar (1878-1879) schreef Rodenbach nogmaals een
belangrijke — ditmaals Franstalige — tekst over België in *Waarheit und
Dichtung*. Hij werd onlangs door M. de Bruyne gepubliceerd¹⁵. „La Belgi-
que est toute pleine de fausses positions'' — zo begint dit stuk — „c'est il
me semble un pays moralement en décadence malgré les mensonges officiels
et malgré la Brabançonne. L'art et la science y sont frappés de paralysies : car
le peuple a perdu sa vie nationale, ou plutôt la nationalité Belge n'existe pas
sinon sur le papier''.

Vanwaar kon er dan nog redding komen ? Van Vlaanderen ? Misschien. „La
nationalité flamande n'est pas morte'', maar : „elle ne vit pas non plus''.
Ze was moreel ondergeschikt aan Frankrijk en de Franse cultuur, die kon
rekenen op „les Wallons semi-français'' en op de houding van de staat
zelf. Frankrijk was een verkankerd land en had die kanker doorgegeven aan
zijn slachtoffer België. En de Vlaamse Beweging ? „Le mouvement flamand
gueux nous corrompt et le mouvement flamand catholique est une
comédie''. De loge bewerkte de ondergang van de beschaving, maar intus-
sen kwam er weinig verweer van katholieke zijde, omdat de clerus misbruik
maakte van zijn macht en er vooral op uit was de gelovigen onderdanigheid
en gehoorzaamheid bij te brengen. Ook het onderwijs bracht niet de red-

14. F. RODENBACH, *Albrecht Rodenbach en de blauwvoeterij*, Amsterdam 1909, dl. II, p. 66. Verslagboek van de Studentenafdeling van het Davidsfonds en uitnodigingen voor de vergaderingen (in 1877-1878 opgesteld door Rodenbach); Archief en Museum van het Vlaams Studentenleven, Leuven. De uitnodiging voor de vergadering van 19 februari 1878 is in fascimile afgedrukt in M. DE BRUYNE, L. GEVERS, o.c., p. 190.

15. M. DE BRUYNE, *Rodenbach en de sociale problematiek*, - *Handelingen van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, XXXIV, Brussel, 1980, p. 160-161.

ding. Het officieel onderwijs leidde zijn leerlingen naar de losbandigheid en het katholieke bracht alleen maar vrome idioten voort, die weinig meer zouden worden dan „les Hilotes du libéralisme triomphant”.

In vergelijking met de tekst van 1877, die wij hoger publiceerden, blijkt Rodenbachs pessimisme hier nog te zijn toegenomen. Niet alleen zag hij het land door de liberale machtsovername van 1878 nog meer aan de loze overgeleverd en in de greep van Frankrijk, maar bovendien was het vertrouwen in de katholieke tegenweer, die hij in zijn vorig opstel nog had uitgesproken, sterk verminderd. Bij zijn kritiek op de rol van de clerus in zielzorg en onderwijs dacht hij ongetwijfeld aan de houding van de Brugse bisschop Faict tegenover de blauwvoeterij. In augustus 1877 en opnieuw in 1878 had Faict immers maatregelen genomen waardoor de werking van de Westvlaamse spelersgilden nagenoeg was lam gelegd en de overkoepelende Vlaamse Studentenbond niet van de grond was kunnen komen. De hoop die Rodenbach voor de herleving van een katholiek Vlaanderen op een stevig georganiseerde studerende jeugd had gesteld, ging in rook op door de tegenwerking van de kerkelijke overheid. Maar ook door gebrek aan steun van de eigen katholiek-vlaamsgezinde geestesgenoten. Zijn kritiek op het „lakse” Davidsfonds, die Rodenbach al vroeger had geuit, werd er zeker niet minder op toen het hoofdbestuur van deze vereniging in januari 1879 de Leuvense studentenafdeling van het Davidsfonds afschafte. De achterklap en bedekte vijandigheid die hij sedert de laatste maanden van 1878 bij vroegere medestanders ondervond, deden hem bovendien een kritischer houding aannemen tegenover zijn „vrijheidsschuwe” en „bekrompen” ultramontaanse Westvlaamse achterban¹⁶.

Dat alles versterkte hem in de opvatting dat ook de katholieken te kort schootten in de strijd voor nationale herwording. Behalve in de door M. de Bruyne gepubliceerde tekst verwoorde Rodenbach deze opvatting ook in de voorrede op *Gudrun*, die in april 1879 klaarkwam. De schuld voor de verpolitiserings van de Vlaamse Beweging schreef hij hier niet meer alleen toe aan de liberalen maar ook aan de katholieken¹⁷. In het augustusnummer 1879 van *Het Pennoen* haalde hij voor de eerste maal in het publiek uit naar de komedie van zowel katholieke als liberale politici. Wat kon men immers voor Vlaanderens herleving verwachten van katholieke politici als een Beer-naert, die — volgens Rodenbach — het volk in het Frans toespraken omdat ze het Nederlands niet machtig waren, en dan in een ogenblik van

16. M. DE BRUYNE, L. GEVERS, *o.c.*, p. 138, 193-194, 223-226.

17. F. BAUR, *o.c.*, dl. III, p. XV. *Gudrun* werd — met de voorrede — pas in 1882 gepubliceerd.

„onbaatzuchtige en welgemeende vlaamsgezindheid” de slotzin stamelden: „Non, mes amis, ze zulle hâr niet heb, het schoone ziel van 't kind”¹⁸.

Anderzijds vinden we vanaf april 1879 ook een aantal teksten van Rodenbach die wijzen op een vernieuwd vertrouwen en een meer hoopvolle instelling, hem ingegeven door de mobilisatie van de katholieke — en dus ook Vlaamse — krachten in de schoolstrijd. Op 21 april 1879, de dag vóór in de Kamer de debatten begonnen over het wetsontwerp van Humbeek betreffende het lager onderwijs, schreef hij onder de titel *De nieuwe Vlaamsche Leeuw* een strijdlied tegen „de duivel uit het Zuiden, met zijnen Franschen mond” die zijn klauwen reikte „naar onze kinders”, maar die de „oude Vlaamse Leeuw” niet zou kunnen temmen¹⁹. In september 1879, in volle schoolstrijd, dichtte hij *Door de Bosschen*, waarin hij opriep tot een nieuwe Boerenkrijg.

Het gedicht waarin „het boelken van 't jaar '30” voorkomt, dateert van 29 oktober 1879 en is vanuit diezelfde hoopvolle instelling geschreven, al zou de scherpe taal die hij erin gebruikt, ons het tegengestelde kunnen doen vermoeden. Hij vaart erin uit tegen het „apenras” dat Willems had bestreden, ongetwijfeld doelend op „Rogier, geboortig van Arras en Cie”²⁰, tegen de „domkop van een staat”, die immers door zijn „grondwetloocherende centralisatie”, zoals hij het elders schreef²¹, het volk van zijn vrijheden beroofde, en tegen „een bisschop die ons banvloekt als hij slecht genoennaald heeft”, een allusie op Faict. In het hoger geschetste kader zijn die uitspraken niet vreemd. In tegenstelling tot wat vaak wordt aangenomen, is dit gedicht geen oproep om België „naar de maan” te wensen. Vertrouwensvol, want „wat was kan zijn, en wat geweest is kan herworden”, drukt hij integendeel de hoop uit dat het vaderland, België, dank zij „Vlaanderens taaiheid” opnieuw tot bloei zou komen. De laatste strofe luidt voluit:

„Des niet te min — integendeel! — vooruit, het nijdig streven
van Vlaanderens taaiheid! Willems naam als strijdleus aangeheven,
en eens zien wij ons Vaderland in vrije bloeite staan,
— ofwel eens springt het boelken van 't jaar '30 naar de maan”.

18. *Het Pennoen*, II, 3, grote vakantie 1879, p. 68-69.

19. F. Baur gaf geen precieze datering van het gedicht. Het werd voor de eerste maal gepubliceerd in *De Vlaamsche Vlagge*, X, 2, paasvakantie 1884, p. 74-75, met de hogervermelde datum.

20. Deze uitdrukking gebruikte Rodenbach verscheidene malen, o.m. in de voorrede op *Gudrun*. Rogier was geboren in Saint-Quentin.

21. Namelijk in *Het nieuw Pennoen*. Deze kritiek richtte zich op de centraliserende politiek van het liberaal ministerie.

M.a.w. als het ons, Vlamingen, niet lukt het vaderland tot bloei te brengen, zal het onvermijdelijk aan zijn kanker sterven.

Kort voor nieuwjaar 1880 herviel een ietwat herstelde Rodenbach in zijn gevaarlijke ziekte. *Het nieuw Pennoen*, dat hij nog koortsachtig samenstelde en dat begin februari 1880 verscheen, weerspiegelde het begrijpelijke pessimisme waardoor hij meer dan ooit overmand werd. Het nummer werd de sterkste brok scheldproza die hij ooit bijeen schreef. Frankrijk, België, Brussel, de kerkelijke overheid, het onderwijs, het Willemsfonds, het Davidsfonds, de Vlaamse Beweging, de toestand in de Vlaamse letterwereld: dat alles moest het onder zijn scherpe pen ontgelden. Naast zijn aanvallen tegen „alles wat in België officieel is”, tegen „dien ongeloveliken menschentyper dien men den Belg heet”, tegen het „beetje geven en het beetje nemen” waarmee België Vlaanderen altijd in slaap wiegde, tegen de septemberfeesten ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van België, die trouwens ook door de bisschoppen werden geboycot, zien we hem België „ons landeken” noemen, De Mont betitelen als één van de zeldzame persoonlijkheden in „onze Belgische cultuur”, Benoit huldigen als de stichter van een „nationale musiekscholen” waarop „België roemen mag” en waarmee het iets van zichzelf kon stellen tegenover het dreigende Franse cultuurimperialisme. Rodenbach zag dus — nog steeds — de Vlaamse cultuur als een essentieel onderdeel van de Belgische.

Nooit heeft Rodenbach een alternatief voor België overwogen: geen Groot-Nederland, geen staat Vlaanderen, geen federalisme binnen België, geen culturele autonomie, zelfs geen door de overheid geïnstalleerde en gewaarborgde eentaligheid voor Vlaanderen. Wel leefde bij hem een duidelijke onvrede met de bestaande situatie in zijn land, zoals hij ook een manifest ongenoegen ten toon spreidde over „de belachelijkheden — wij gebruiken een eufemisme — ... in het gaan en staan dezer bijzondere werkzaamheid van onzen stam, die men de Vlaamsche Beweging noemt”. Niemand zal omwille van deze en andere gelijkaardige uitspraken Rodenbach een anti-flamingant noemen, en terecht, omdat zijn kritiek was ingegeven door de bekommernis een meer-omvattende Vlaamse Beweging tot stand te brengen, een Vlaamse kamp die niet enkel de taal haar rechten zou geven, maar ook — en vooral — het natie-gevoel bij de Vlamingen zou opwekken in de lijn van Gezelles „Wees Vlaming dien God Vlaming schiep” en van Verriests „Dat volk moet herleven”.

Zo dienen we ook Rodenbachs kritiek op België te interpreteren. Hij jammerde over het zieke België, in de hoop het opnieuw gezond te maken. Hij klaagde de ontaardende invloed van de Zuiderbuur en de verfransende loge aan als de kanker die enkel door krachtig katholiek-Vlaams verweer kon

worden bestreden. België moest voor hem niet verdwijnen, maar integendeel opnieuw worden gered als natie door de constructieve rol van de Vlaamse „kamp”. Die opvatting was hij al in 1877 toegedaan en bleef hij tot op het einde van zijn leven verkondigen. In dat opzicht kan er niet gesproken worden van een „nieuwe Rodenbach” sedert zijn derde academiejaar 1878-1879. Wel werden zijn uitvallen tegen België toen frequenter ten gevolge van de liberale machtsovername in juli 1878²².

Rodenbach was dus niet anti-Belgisch. Hij stond nog dicht bij de opvatting van de flaminganten van het eerste uur, die steeds hadden betoogd dat het Vlaamse volksdeel de beste waarborg bood voor de vrije ontplooiing van de Belgische nationale identiteit. Zijn houding vormde het tegendeel van die der nationalistische anti-belgicisten na de Eerste Wereldoorlog. In tegenstelling tot Rodenbach bekreunden die zich immers niet om België's redding, maar ze beschouwden België als een onding dat zo vlug mogelijk door de Vlaams-nationale krachten moest worden vernietigd.

22. In zijn *Geschiedenis van de Vlaamse gedachte*, dl. IV, Antwerpen, 1971², p. 140-141 ziet Elias juist in zijn verhouding tot België een „nieuwe Rodenbach” ontstaan vanaf oktober 1878. Op dezelfde plaats meent hij Rodenbachs benaming van België als „'t land der landen” in het dichtstuk *Breydel en De Coninck* (jan. 1879) als „loutere ironie” te moeten betitelen. Dat is ons inziens een foute interpretatie. Ook zijn conclusie over Rodenbachs opvatting („Wat alleen, in de grond, te weerhouden blijft, is de absolute verwerping van elke Belgische geest”) is naar ons oordeel in tegenspraak met de historische werkelijkheid: